

tiones. Ille enim interpretari videtur, qui exponit aliquid esse verum vel falsum. El ideo sola oratio enuntiativa, in qua verum vel falsum invenitur, interpretatio vocatur. Ceteræ vero orationes, ut optativa et imperativa, magis ordinantur ad exprimendum affectum, quam ad interpretandum id, quod in intellectu habetur (1).

His tamen aliisque nominibus eadem semper res sub diverso respectu describitur, quemadmodum supra monuimus de prima mentis operatione, quæ modo terminus, modo simplex apprehensio vel conceptus etc., nominatur. Qua de re præclare Card. Toletus: «Primo, inquit, oratio, ut verum, vel falsum significans, quatenus conceptus et rei est manifestativa, enuntiatio et interpretatio dicitur: eadem, quatenus in syllogismo tamquam aliud probans sumitur, propositio; quatenus jam probata, conclusio; quatenus sub dubio proponitur jam probanda, si fuerit necessaria, questio, ut: *utrum homo sit risibilis*: si probabilis, problema, ut: *utrum parentes sint honorandi, necne*; si apparens et multiplex, *sophisma*, ut: *utrum canis moveatur*; quatenus adducitur ad obviandum dictis alterius, *instantia*; quatenus ipsi innititur demonstratio, *dignitas* (seu axioma), *postulatio*, *petitio* seu *suppositio* dicitur» (2). Notat tamen statim Toletus, jam apud recentiores quamlibet orationem, significantem verum vel falsum, vocari generatim *propositionem*.

106. Quid ergo est propositio seu enuntiatio? Duplex affertur definitio ad mentem Aristotelis, prima: *oratio verum vel falsum significans* (3); altera: *oratio affirmans aut negans aliquid de aliquo* (4); et utraque recta est, tum quia valde perspicua,

(1) S. Thom. *Periherm.* lib. 1, post initium. Atque hæc est causa, cur librum, in quo disputat de enuntiatione, inscripserit Aristoteles *Ἐπεὶ ἐπιπέλας*, seu de *Interpretatione*.

(2) Logica, de *Interpret.*, cap. 4, quest. 2.

(3) Arist. *Periherm.* cap. 4.

(4) Lib. 1.º *Prior Analytic.* c. 1. Si quis quærat, cur Philosophus in diversis hisce locis diversa usus fuerit propositionis definitione, ratio hæc esse potest, quia in libro *Perihermias* consideravit propositionem absolute et in se, in libro vero *Analyticorum* eandem tractare voluit secundum quod est pars syllogismi vel ratiocinationis. Et quoniam ad artificium et rectam formam syllogismi nihil refert

Varia nomina
ejusdem rei:

enuntiatio,
interpretatio,
propositio,
conclusio,
questio,
problema,
sophisma,

instantia,
axioma etc.

Quid
enuntiatio seu
propositio.

tum etiam quia conveniens omni et soli definito. Quamquam neutra est essentialis; siquidem prima fit per genus et accidentia, veritas enim aut falsitas sunt accidentia propositionis (1). Secunda vero, fit per differentias divisivas generis; nam affirmatio et negatio sunt differentie divisivæ generis in duas distinctas species propositionis, unde similis est illi definitioni, qua quis animal definiret, *vivens: quod est rationale vel irrationale*. Inter definitiones autem essentielles ab auctoribus excogitatas, hæc satis apta videtur, qua propositio dicitur *oratio perfecta sententiam ferens de objecto* (2). Sicut enim iudicium est actus mentis sententiam ferentis de identitate aut discrepantia duorum terminorum, quos inter se comparat, ita propositio, utpote iudicii expressio, est oratio decernens, quid censendum sit de objecto, seu de identitate duorum conceptuum.

Hinc patet 1.º ad omnem propositionem, non secus atque ad iudicium, requiri subjectum ac prædicatum, quæ sunt materia, et copulam, quæ est forma propositionis.

2.º Perspicitur, quomodo nomen et verbum constituent partes essentielles propositionis: nomen enim est subjectum, et verbum inter alia exprimit prædicatum, est enim *nota eorum, quæ de altero prædicantur*, ut supra vidimus. Sed quoniam verbum præter prædicatum continet etiam copulam, sequitur verbum et partem materiæ esse et formam propositionis; pars est materiæ, quatenus continet prædicatum, et est forma, quatenus præ se fert unionem et copulam prædicati cum subjecto (3).

Præter materiam consideratur a Logicis in propositione *quantitas* ejusdem et *qualitas*. Quantitas vocatur latitudo subjecti ad plura vel pauciora objecta significanda; qualitas autem est ejusdem essentialis differentia.

veræne an falsæ sint propositiones, multum autem, ut videbimus, utrum sint affirmativæ an negativæ, ideo in libris *Analyticorum* definitivè propositionem per affirmationem aut negationem.

(1) Vide quæ dicenda sunt in Logica Majori, disp. 1, cap. 3, art. 1 et 2. Cfr. Lossada, *Instit. Dialect.* disp. 7, cap. 1, n. 1.

(2) Lossada *Instit. Dialect.*, disp. 7, cap. 1, n. 2.

(3) Cfr. Tolet. De *Interpret.*, cap. 3 de verbo, quest. 1, *Ex quo sequitur manifeste*.

Elementa
propositionis:

quantitas
et qualitas pro-
positionis.

CAPUT II.
DE DIVISIONIBUS
PROPOSITIONIS.

Agimus de divisionibus communibus propositioni tum mentali tum orali: quæ peti possunt, ad mentem Aristotelis (1), tum tum ex *unitate propositionis*, tum ex *qualitate*, tum ex *quantitate* ac *materia* ejusdem.

ARTICULUS I.

Divisiones propositionis ratione materiæ.

107. Materia propositionis duplex cogitari potest, altera *proxima* seu *ex qua*, altera *remota*, seu *circa quam*. Proxima sunt termini, quibus constat propositio; remota vero sunt res et objectum, circa quod versatur propositio.

Propositiones
de primo,
secundo ac tertio
adjacente.

Spectatis ergo terminis seu materia proxima, dividitur in propositionem de *primo*, de *secundo* ac de *tertio adjacente* (2). Propositio de tertio adjacente est ea, quæ constat subjecto, prædicato et copula, distincte ac separatim expressis, nimirum illa, quæ constat subjecto ac prædicato, copulatis per verbum substantivum *sum*, *es*, *est*, v. g.: *Homo est rationalis*. De secundo adjacente est, quæ constat nomine ac verbo, in quo prædicatum et copula simul continentur, ut si dicas: *Deus est*, id est, *existit*; *Ego dormio*; *Petrus scribit librum*. Tandem de primo adjacente vocatur a recentioribus propositio, in qua solum verbum distincte exprimitur in prima aut secunda persona: ut: *Video cælum*; *Scribis*.

Cæteræ omnes
reducuntur
ad propositiones
de tertio
adjacente.

Verum plane vides, ipsas propositiones de secundo et de primo adjacente *virtualiter* esse de tertio adjacente, quia in verbo involutum atque implicitum habent prædicatum vel

- (1) *Periherm.* lib. 1, cap. 5, seqq. Cfr. S. Thom., ib. lect. 8, seqq.
(2) Apud veteres auctores non recordor me reperisse mentionem propositionum de *primo adjacente*; quæ tamen a recentioribus explicantur.

ipsum etiam subjectum. Ut enim ex supra dictis de verbo innoscit (1), hæc propositio: *Deus est*, in hanc logice resolvitur: *Deus est existens*; et hæc: *Petrus scribit librum*, in hanc: *Petrus est scribens librum*; et hæc: *Gaudeo*, in hanc aliam: *Ego sum gaudens*, quæ est de tertio adjacente.

Si porro quæras rationem appellationum harum: *Attende*, inquit B. Albertus Magnus, *quod hoc verbum est tertium adjacens dicitur in propositione, in qua hoc verbum est non est prædicatum, id est, res prædicata, sed est tantum nota compositionis prædicati cum subjecto, ut cum dicitur: Homo est albus. Et tunc dicitur tertium adjacens, non ordine, sed numero: ordine enim secundum est adjacens. Sed quia conjungibilia sunt ante conjunctionem eorum, et compositibilia ante compositionem, cum compositionem non sit intelligere sine compositis; hoc modo loquendo hoc verbum est etiam ordine est tertium adjacens* (2).

108. Præterea ratione dispositionis terminorum propositio dividitur in *directam* seu *naturalem*, et *indirectam* seu *innaturalem*. Naturalis est illa, in qua loco prædicati collocatur terminus significans formam vel instar formæ, et loco subjecti terminus significans ad modum suppositi, vel etiam illa, in qua prædicatum latius patet quam subjectum. Et e converso propositio est innaturalis, cum termini modo inverso disponentur. Brevius: Propositio est naturalis, quando continet *prædicationem naturalem*, et innaturalis, quando innaturalem: de quibus alibi dictum est (3).

Propositio
naturalis et in-
naturalis.

Dividitur etiam propositio ratione terminorum in *identicam* et *formalem*. Identica est illa, in qua prædicatum, aut est idem ipse terminus, qui locum occupat subjecti, aut si non idem, est saltem perfecte synonymus, v. g. *homo est homo*, vel *ensis est gladius*. Formalis e converso illa, cujus termini distinguuntur ratione, saltem secundum implicitum et explicitum (4), ut: *animal est substantia*; *Homo est animal rationale*.

identica
et formalis.

(1) Supra n. 98 in fin.

(2) Cfr. S. Thom. *Periherm.* lib. 2, lect. 2, init., et paragr. 6.

(3) Supra n. 42.

(4) Nota autem, alias propositionem *formalem* intelligi ipsam complexionem terminorum, identitatem objectivarum rationum significantium, prout est in seipsa: quo pacto formalis propositio dicitur per

Cæteras divisiones propositionis denominatas a variis speciebus terminorum, quibus constare potest, non est necesse persequi, tum quia satis per se patent, tum quia non magnus earum est usus ac necessitas (1).

Divisiones
spectata materia
circa quam,

109. Itaque gradum faciamus ad divisiones propositionis, spectata materia *circa quam*, in qua potissimum consideranda venit habitudo et modus connexionis prædicati cum subjecto, quorum identitatem pronuntiat enuntiatio. Habitudo autem hujusmodi triplex esse potest, prout vel prædicatum *necessario* inest subjecto, vel repugnat illi, vel nec necessario inest nec repugnat, sed *contingenter* competit eidem. Hinc triplex solet distingui materia, *necessaria*, *impossibilis* et *contingens* seu *possibilis*, ac proinde triplex propositio: de materia *necessaria*, cujus nimirum prædicatum nequit non convenire subjecto; de materia *impossibili*, cujus prædicatum verificari nequit de subjecto; ac de materia *contingenti* vel *possibili*; cujus prædicatum potest competere subjecto, et potest etiam non competere. *Nam si prædicatum per se insit subjecto* (sive quia exprimit illius essentiam, sive proprietatem), inquit S. Thomas, *dicitur esse enuntiatio in materia NECESSARIA* vel NATURALI, ut cum dicitur: HOMO EST ANIMAL, vel HOMO EST RISIBILE. *Si vero prædicatum per se repugnat subjecto, quasi excludens rationem ipsius, dicitur enuntiatio esse in materia IMPOSSIBILI* sive REMOTA, ut cum dicitur: HOMO EST ASINUS. *Si vero medio modo se habet prædicatum ad subjectum, ut scilicet nec per se repugnet subjecto, nec per se insit, dicitur enuntiatio in materia POSSIBILI* sive CONTINGENTI (2); ut: HOMO EST ALBUS. Quæ divisio, ut satis per se elucet, adæquatâ est.

Sequitur autem hinc, in materia necessaria omnes propositionis affirmativas esse veras, et falsas omnes negativas; in materia vero impossibili e converso; ac demum in materia contingenti tum affirmativas tum negativas, posse esse veras

oppositionem ad *objectivam*, quæ est realis identitas terminorum, quæ performalem propositionem exprimitur. Unde propositio *formalis* in hoc sensu intellecta et *objectiva* invicem comparantur, sicut terminus *formalis* et *objectivus*.

(1) Vide Lossada, disp. 7, cap. 1, n. 7.

(2) S. Thom., *Periherm.*, lib. 1, lect. 13, initio.

et falsas, nimirum, saltem plerumque, omnes universales falsas esse, veras autem solummodo particulares.

Hæc divisio solet ab aliquibus afferri tamquam eadem aut æquivalens divisioni propositionis in *necessariam*, *impossibilem* et *contingentem*. Proprie tamen loquendo sunt penitus distinctæ, nam necessaria illa dicitur, quæ necessario vera est, seu ita est vera, ut falsa esse nequeat, et impossibilis, quæ non potest verificari, seu est necessario falsa. Unde necessaria sub se complectitur omnes propositiones affirmativas in materia necessaria, et omnes negativas in materia impossibili; et e converso impossibilis propositio comprehendit omnes negativas in materia necessaria, et omnes affirmativas in impossibili. Solumque propositio contingens seu possibilis æquivalet præpositioni in materia contingenti (1).

Non
confundenda
præcedens
divisio
cum illa in
necessariam,
impossibilem et
contingentem.

ARTICULUS II.

Divisiones propositionis ratione quantitatis.

110. Ratione quantitatis dividitur propositio in *universalem*, *particularem*, *singularem* atque *indefinitam*. Universalis est, cujus subjectum afficitur signo suppositionis universalis distributivæ, ut: *Omnis homo est substantia*; *Nullus homo est lapis* etc. Universalitas porro propositionis potest esse vel *metaphysica*, vel *physica* vel *moralis*: prima obtinet cum propositio nullam pati potest exceptionem, ne per divinam quidem omnipotentiam; physica, cum per miraculum pati potest exceptionem, ut hæc: *Omnis ignis comburitur*; moralis denique, cum etiam sine miraculo exceptionem in aliquo casu raro admittit, quamvis difficulter, ut hæc: *Omnes matres diligunt filios*, et hæc. *Omnis juvenis est inconstans*. Moralitas autem hujusmodi universalitas potest gradus habere, pro majori aut minori difficultate in exceptionibus possibilibus. Sed de his alibi.

Divisiones
ratione
quantitatis:
universalis,

Particularis propositio est, cujus subjectum afficitur signo particulari, nimirum suppositionis disjunctivæ, v. g. *Aliquis homo est doctus*; *Aliquod animal non est rationale*.

particularis.

(1) Cfr. Fonseca, *Instit. Dialect.* lib. 3, cap. 5; Tolet. *Summul.* lib. 1, cap. 17, etc.

singularis,

Singularis est, cujus subjectum est terminus singularis, ut: *Petrus est sanctus, Hic homo legit librum.*

Adverte propositiones singulares logice universalibus æquiparari, saltem in creatis, quia sumuntur secundum totam suam extensionem, seu pro omni eo, de quo prædicabilis est terminus singularis. Dixi *saltem in creatis*, quia in divinis datur terminus singularis, qui sumitur particulariter, quemadmodum docent Theologi. Terminus enim *hic Deus*, qui singularis est, particulariter supponit in his propositionibus: *Hic Deus est Pater, hic Deus est Filius, hic Deus est Spiritus Sanctus.*

indefinita.

Denique indefinita est propositio, cujus subjectum nullo signo afficitur, ejus extensionem determinante, ut: *Homo est rationalis, Arbor est procera.*

Undenam judicanda quantitas propositionis.

Jam circa quadruplicem divisionem quædam animadvertenda sunt. Et 1.º quidem de quantitate propositionis judicandum esse ex subjecti dumtaxat extensione, non vero ex extensione prædicati.

2.º Quando subjectum est terminus complexus, constans casu recto et obliquo, attendendum esse ad extensionem casus recti. Sic universalis est hæc: *Omnes libri Petri tractant res physicas*; hæc vero particularis: *Unus vestrum me tradet.*

3.º Propositionem, cujus subjectum habet suppositionem collectivam, universalem non esse.

Regulæ ad interpretandam in definitæ quantitatem.

Ad interpretandam propositionis indefinitæ quantitatem, hæc possunt statui: α) si subjectum talis propositionis habeat suppositionem *simplicem* vel etiam *materialem*, propositio censenda est singularis, ut si dicas: *Homo est species, Homo est vox dissyllaba*; quia ejusmodi suppositio est *immobilis*, atque adeo nullam pati potest resolutionem.

β) Cum autem subjectum sumitur in suppositione reali, quandoque persuadent adjuncta indefinitam propositionem interpretari tamquam singularem: ut si historiographus de duce exercitus, quem sæpe nominavit, scribat in eodem narratione sic: *Dux, commisso prælio, milites ad fortiter pugnantem verbis exemplo suo accendit*; omnes illico intelligunt, de singulari ac noto duce sermonem esse, de illo nimirum ipso, quem ex reliquo contextu norunt omnes caput totius exercitus.

γ) Pro cæteris casibus realis suppositionionis veteres scriptores hanc tradebant communissimam legem, propositiones indefinitas in materia necessaria (1) et impossibili æquivalere universali; particulari autem in materia possibili vel contingente (2). At recentiores nonnulli contendunt propositiones indefinitas in suppositione personali semper habendas esse universales, veras quidem, si prædicatum inferioribus subjecti competat universalitate saltem morali, falsas autem, si quibusdam tantum vel paucis (3). Crediderim equidem utramque interpretationem posse haud difficulter conciliari. Veteres enim, et quicumque illorum formulam hac in re amplectuntur, hoc tantum velle censendi sunt, propositiones in materia necessaria et impossibili verificari semper de omnibus inferioribus sub extensione subjecti contentis, cætera vero que circa materiam contingentem versantur, non postulare ex natura rei, ut verificentur de subjecto quoad totam suam extensionem, seu ut universaliter accipiantur.

Negari tamen nequit propositiones indefinitas plerumque usurpari etiam in materia contingenti ad ea prædicata de subjectis enuntianda, quæ illis, ut plurimum, vel saltem quod maximam partem, convenire docuit experientia. Sic dicimus: *Hispani sunt catholici: milites gloriæ honoremque magno habent in prælio.* Qui modus loquendi usque adeo invaluit, ut falsas habeamus illas propositiones indefinitas de materia contingenti, quæ nonnisi in paucis individuis verificantur. Quis enim non dicat falsas hæc propositiones: *Sinenses sunt christiani; homines sunt ebriosi etc?* (4).

(1) Ad materiam necessariam revoca etiam materiam dogmaticam, quæ divinam revelationem continet, itemque materiam, quæ legem universalem implicat.

(2) Regula hæc supponit sermonem esse de propositionibus in dispositione seu prædicatione naturali; nam in innaturali potest fallere, ut si quis hanc: *animal est homo*, universaliter interpretatur.

(3) Vide Tongiorgi, *Instit. Log.*, n. 164, 4.^a

(4) Cf. Jacobus Balmes, *Filos. element.* n. 154-157.

ARTICULUS III.

Divisiones propositionis ratione qualitatis.

111. Qualitas propositionis in duplici sensu accipi potest, in sensu *physico*, quatenus exprimit aliquid non essentiale quoad rem ipsam; et in sensu *logico*, quatenus exprimere potest etiam aliquid, quod, licet quoad rem ipsam sit essentiale, significatur tamen modo *adjectivo*: quo sensu differentia specifica, utcumque speciei essentialis, nihilominus constituit prædicabile in *quale*, nimirum in *quale quid*.

Affirmativa
et negativa pro-
positio.

Et ratione qualitatis logice sumptæ dividitur propositio in *affirmativam* et *negativam*: affirmativa unum de alio affirmat, vocarique solet etiam *compositio*, quia prædicatum cum subjecto componit. Negativa unum de alio negat, et ideo dicitur etiam *divisio*, quia prædicatum dividit aut removet a subjecto; efferturque per particulam negativam verbo præfixam, quæ nomen accipit *particulæ malignantis naturæ*.

Ut vides, divisio hæc est *divisio generis in species*, quemadmodum notat Angelicus, quia *sequitur secundum differentiam prædicati, ad quod fertur negatio, prædicatum autem est pars formalis* (i. e. essentialis) *enuntiationis, et ideo hujusmodi divisio dicitur pertinere ad qualitatem enuntiationis, qualitatem, inquam, essentialem, secundum quod differentia significat quale quid* (1).

Affirmativa
prior ac nobilior
negativa.

Inter has propositiones affirmativa censetur negativa nobilior ac prior: nobilior quidem, quia magis manifestat de re quam negativa, per quam non patescit, nisi *quid* aut *qualis res non sit*, non autem *quid* aut *qualis sit*. Prior vero est affirmativa, quia *quid res non sit*, sciri non potest, nisi cognoscatur, *quid sit*, saltem confuso aliquo modo (2). Nimirum *intellectus negationis semper fundatur in aliqua affirmatione. Quod ex hoc patet, quia omnis negativa per affirmati-*

(1) S. Thom., *Periherm.*, lib. 1, lect. 10, paragr. b.

(2) Vide S. Thom., *Periherm.*, lib. 1, lect. 8, initio. Cfr. Tolet *Logic. De Interpret.* cap. 4, q. 2.

vam probatur: unde nisi intellectus humanus aliquid de Deo affirmativè cognosceret, nihil de Deo posset negare (1).

Quænam autem sit negativa propositio, cognoscitur ex particula *malignantis naturæ*, quæ copulam ipsam afficiat. Si enim negativa particula solum afficiat subjectum aut solum prædicatum, id quod ex orationis contextu judicandum est, propositio negativa non erit. Itemque in propositionibus, in quibus aut subjectum aut prædicatum contineat integram aliquam orationem incidentem, ad discernendam *qualitatem* propositionis attendendum est ad copulam *principalem*; neque enim sufficit copulam particularem ac secundariam, quæ copula *implicationis* nominatur, esse affirmativam aut negativam, ut propositio composita dici possit affirmativa vel negativa. Quamobrem affirmativæ sunt hæc: *Qui non est mecum, contra me est; Petrus est vir qui non timet mortem*.

Quomodo
cognoscenda
negativa.

112. Ratione qualitatis physice sumptæ dividitur propositio in *veram* et *falsam*: veritas enim et falsitas non spectat ad essentiam, quandoquidem, ut suo loco dicitur; eadem ipsissima propositio a veritate ad falsitatem, aut e converso, transire potest (2). Vera autem est propositio, quando est conformis objecto; et falsa, quando est difformis.

Propositio
vera et falsa.

Ad rem Angelicus Doctor: *Cum enuntiat aliquid esse vel non esse secundum congruentiam rei, est oratio vera: alioquin est oratio falsa. Sic igitur quatuor modis potest variari enuntiatio secundum permutationem harum duarum divisionum. Uno modo quia id quod est in re, enuntiat ut ita esse sicut in re est, quod pertinet ad affirmationem veram; puta: cum Socrates currit, dicitur Socratem currere. Alio modo, cum enuntiat aliquid non esse quod non est; quod pertinet ad negationem veram: ut cum dicitur: Aethiops albus non est. Tertio modo cum enuntiat aliquid esse, quod in re non est; quod pertinet ad affirmationem falsam: ut cum dicitur: Corvus est albus. Quarto modo, cum enuntiat aliquid non esse, quod in re est, quod pertinet ad negationem falsam; ut cum dicitur: Nix non est alba* (3).

(1) S. Thom., *De Potent.* q. 7, a. 5 in corp.

(2) Vide in *Logic. Majori disp.* 1, cap. 3, art. 2.

(3) *Periherm.*, lib. 1, lect. 9, initio.

ARTICULUS IV.

Divisiones propositionis ratione unitatis.

Quid unitas
propositionis.

113. Unitas propositionis est divisio in plures propositiones. Nam licet coalescat propositio ex variis elementis, facit tamen unum artefactum logicum, servans, dum est una, actualem indivisionem in plures. Jam vero actualis unitas seu indivisio propositionis ex duplici capite procedit, vel quia simplex est ipsa, ideoque *indivisibilis* in plures propositiones, vel quia licet composita sit in se ex pluribus propositionibus, in qua illa *divisibilis* est, nondum tamen est *divisa*, sed *nam* unita (1).

Propositio
simplex
et composita.

Itaque propositio ratione unitatis dividitur in *simplicem* et *compositam*, seu complexam vel *conjunctione unam*. Et simplex communissime vocatur etiam *categorica*, composita vero *hypothetica* (2). Simplex vel categorica est, quæ *unum de uno significat* (3) seu enuntiat, sive illud unum sit terminus simplex, sive complexus: vel fortasse clarius, quæ unam tantum habet copulam principalem; v. g. *Deus est immortalis*.

(1) Cfr. S. Thom. ib. lect. 8, initio.

(2) Non me latet, spectata vocis origine, non esse idem propositionem *simplicem* et *categoricam*, nec *compositam* et *hypotheticam*. Categorica enim idem ex se sonat, atque *absolute prædicativa*, et sic opponitur conditionali: unde vulgo dicuntur *categorice* loqui illi, qui sine ulla hypothesi aut conditione aliquid enuntiant. Et quoniam possunt esse propositiones ejusmodi absolute tum simplices, tum compositæ, posset propositio *categorica*, sumpta prout sonat secundum vocis etymon, subdividi in *simplicem* et *compositam*. Itemque propositio *hypothetica*, utpote idem sonans ratione originis, ac *conditionalis*, non esset confundenda per se cum complexa seu composita, quandoquidem non omnes compositæ sunt *conditionales*. Et hoc modo loquuntur non pauci AA. Vide Izquierdo (in *Pharo*, disp. 19, quest. 1, n. 4). Cfr. P. Anton. Mayr. (*Summul.*, quaest. 2, art. 1). Nihilominus communissima ratio loquendi veterum pro eodem habet *simplicem* et *categoricam*, et *hypotheticam* compositamque: quare in questione de voce, communiori usui ac majorum auctoritati standum potius esse duximus, quam etymologiae. Cfr. Lossada, disp. 7, cap. 5, n. 2.

(3) S. Th. loc. cit. lect. 8, paragr. d.

Dixi copulam *principalem*, quia simplicitas propositionis non vetat, quominus subjectum aut prædicatum instar complementi habeat orationem aliquam incidentem cum suo verbo et copula, quæ propterea vocatur *copula implicationis* ad differentiam *principalis*, ut videre est in hac propositione, quæ simplex est logice: *Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis et concubiscentis suis*; ubi copula principalis inest in verbo *crucifixerunt*, verbum autem *sunt* est copula implicationis.

Copula
principalis
et implicationis.

Propositio complexa vel hypothetica est, quæ plures simplices seu categoricas ope conjunctionis alicujus in unum colligit: ut si dicas: *Si lucet, dies est*.

Et quoniam complexa propositio ex pluribus simplicibus coalescit, quasi totidem membris inter se copulatis, duplex in ea bene considerata est copula, *verbalis* nimirum copula singularum propositionum simplicium, et altera non verbalis consistens in ipsa connexionione partium harum ad constituendam propositionem compositam. Et hæc est copula principalis propositionis compositæ. Illud enim dici debet copula principalis et forma propositionis compositæ, quod illam constituit in ratione talis propositionis. Atqui non est copula verbalis partialium propositionum id, quod efficit compositam propositionem; potest quippe illa adesse, et nondum dari propositio composita, quia deest nexus præcise ac compositio. Quemadmodum si dicas: *Sol lucet, dies est*, habes quidem copulas verbales duarum simplicium propositionum, non tamen habes propositionem complexam; et non ob aliam rationem, nisi quia propositiones illæ sunt penitus dissociatæ, nec ullo nexu vel consecutione continentur.

Duplex
copula in com-
positis: verbalis
et principalis.

Et ratio est, quia in propositione composita *præcipue* intenditur (*præcipue*, inquam, non autem *unice*) enuntiare simultatem et vinculum mutuum diversarum categoricarum, quæ proinde, præciso illo vinculo, non possunt esse una complexa, sed plures simplices. Quæ causa intima est, cur ex pluribus propositionibus simplicibus, quæ seorsim et absolute falsæ prorsus sint, possit verissima enasci composita, et vicissim ex veris simplicibus falsa composita, ut inferius patebit, quia nihil vetat, quominus aut inter falsas propositiones existat nexus et consecutio, aut inter veras desideretur.

Propositio
simplex
dividitur in
absolutam seu
de inesse,
et modalem.

Propositio simplex subdividitur in *absolutam* vel de *inesse* ac *modalem*. Absoluta vel de inesse est illa, quæ absolute enuntiat prædicatum inesse vel non inesse alicui subjecto, ut: *Deus est æternus: Homo non est lapis* (1). Modalis est, quæ insuper significat *modum*, quo prædicatum subjecto inest, aut non inest, ut: *Deus necessario est seu existit*. De simplici nihil speciatim dicendum occurrit; de modalibus autem in sequenti articulo accurate agemus (2).

Propositiones compositæ dividuntur in *aperte compositas* et in *occulte compositas*, quæ nimirum speciem habent simplicium, quamvis re vera compositæ sint: de quibus omnibus seorsim agendum.

ARTICULUS V.

De propositione modalis.

Quid modalis

114. Propositio modalis, ut nuper diximus, est illa, quæ non solum prædicatum convenire aut non convenire subjecto enuntiat, sed insuper exprimit *modum*, secundum quem convenit, aut non convenit. Modus autem generatim est parti vel toti propositioni adiacens determinatio. Et quamvis multiplex possit esse modus, prout modificet et afficiat subjectum vel prædicatum, nomen vel verbum, et vel per adverbia, quæ vocant Grammatici modalia, vel per nomina adjectiva vel per varia syncategoremata (3); nihilominus ille solum constituit propositionem modalem, qui vocatur *modus logicus*, ille nempe, qui *determinat inidolem ac rationem habitudinis inter subjectum et prædicatum, seu ille, qui afficit copulam subjecti et prædicati*. Unde propositio hæc: *Petrus currit velociter*, non est modalis logice, quia modus ille non afficit copulam, seu non exprimit rationem, secundum quam

Quid modus
logicus

(1) Animadvertite nonnumquam dici propositionem *de inesse* illam, quæ habet verbum in presenti tempore.

(2) Cfr. Auctor *Summ. totius Logicæ Arist.*, tract. 6, de *Interpret.* cap. 7. initio.

(3) Vid. Auctor *Opusc. de Totius Logicæ Arist. Summa*, tractat. de *Interpret.* seu *enuntiat.* cap. 11. Cfr. Cajetan. lib. 2 *Periherm.*, lect. 8; Tolet. de *Interpret.*, lib. 2, cap. 3. quæstio. *Quid sit modus.* etc.

cursum inest Petro, sed solum afficit prædicatum, utpote qui determinat modum cursus, qui Petro convenit. E converso modalis est hæc: *Homo est necessario animal*, quia exprimit modum, secundum quem animalitas prædicanda de homine est (1). In ejusmodi proinde enuntiatione duæ partes distinguere oportet, *modum*, et orationem ipsam, quæ modo afficitur, et vocatur *dictum*.

Modus
et Dictum.

Quotuplex
modalis.

Modi logici rationem compositionis prædicati cum subjecto determinantes, possent sex omnino numerari, *necessario, impossibilitèr, possibiliter contingenter, vere et falso* (2). Verum duo ultimi modi in primis non variant propositionem quantum ad ipsius proprietates, ac deinde implicite reperiri possunt in quacumque propositione, sive simplici sive composita, eo enim ipso quod res est vel non est, prout enuntiat, verum vel falsum est prædicatum inesse subjecto, etiamsi diserte non exprimatur modus. Quare, prætermisiss duobus istis modis, remanent quatuor alii (3).

Modus porro *necessitatis*, ut planum est, exprimit prædicatum ita convenire subjecto, ut nequeat non convenire; modus *impossibilitatis*, ita repugnare, ut nequeat convenire; modus *possibilitatis*, ita prædicatum se habere respectu subjecti, ut ei non repugnet; ac modus *contingentiæ* demum, ita prædicatum inesse subjecto, ut possit etiam non inesse. Exempla sunt: *Homo necessario est animal; homo impossibilitèr est lapis*, seu: *Impossibile est hominem esse lapidem, Petrus possibiliter addiscit litteras*, vel: *Possibile est Petrum addiscere litteras*; et: *Leo contingenter currit*.

Quenam
vis singularum
modorum.

Dices forte modum *possibilitatis* et *contingentiæ* unum prorsus atque idem videri. Verum non ita est, si proprie loqui velimus. Nam *contingens* exprimit formam aliquam ita esse, ut possit quoque non esse, atque adeo non est necessario: at vero *possibile* significat *non repugnantiam formæ* alicujus præscindendo ab hoc quod forma illa sit *necessario* vel *contingenter*; non enim solum quæ contingenter sunt, sed

Discrimen
inter modum
de possibili ac
de contingenti.

(1) Vid. S. Thom., ac Tolet. *ibid.*

(2) Vid. Auctor. cit. *Opusc.*, et Petr. Hispan. in *Summal.*, tract. 1, ubi de prop. modalis; Tolet. loc. cit.

(3) Vid. Auctor. *Opusc. cit.*, et Tolet. loc. cit.

etiam quæ necessario, possibile sunt, siquidem non essent *necessario*, si non *possent esse*. Quamobrem *contingens* excludit positive necessarium, cui opponitur contradictoria; *possibile* vero non ita excludit, sed simpliciter *præscindit* a necessario vel contingenti, et potius se habet instar generis respectu necessarij et contingentis (1).

Fateor tamen sæpe possibile sumi pro contingenti, quatenus opponitur necessario: ac tum eundem, ut patet, exprimit modum.

Quotuplici
modo efferi
possit modalis.

115. Jam vero propositio modalis bifariam efferi potest: a) ita ut modus exprimat per adverbia, nempe *necessario*, *impossibiliter*, *possibiliter*, *contingenter*, ut in allatis superius exemplis: β) ita ut modus exprimat per nomen, ponendo deinde in infinitivo verbum propositionis, quæ afficitur modo, quæque vocari solet *dictum*. v. g. *Necesse est hominem esse animal*; *Impossibile est hominem esse lapidem*; *Possibile est Petrum scientias addiscere*; *Contingens est leonem currere*. Utrovis autem modo enuntietur dictum, propositio modalis eundem semper sensum reddit, ac discrimen est pure materiale vel grammaticale: sed quod usum attinet, forma secunda enuntiandi modalem propositionem per dictum seu rationem in infinitivo positam et modum instar nominis, longe est frequentior, prima vero forma, potissimum in modis *possibilitatis* et *impossibilitatis*, raro usurpatur. Illam ergo formam usitatioem diligentius expendere oportet.

Expenditur
ratio propositio-
nis modalis.

In qua si paululum observaveris, deprehendes profecto, modalem æquivalere categoricæ, cujus subjectum foret integra oratio infinitivi, quæ dictum appellatur, et prædicatum modus ipse: sive hoc ordine collocentur dictum et modus in enuntiendo, sive inverso, id enim pure materiale est ac parum refert. Et ratio est, quia tota vis modalium in eo est, ut de integra quapiam propositione prædicetur modus habitudinis inter prædicatum ac subjectum illius. Necesse est ergo modum se habere instar prædicati, dictum vero instar subjecti respectu totius modalis propositionis (2). Unde sequitur, si

(1) Vide Auctor. *Summæ totius Log. Arist.*, loc. cit., cap. 13. Cfr. Fonseca, *Dialect.* libr. 3, cap. 9, etc.

(2) Vide Fonseca, *Dialect.*, lib. 3, cap. 9.

quando in propositione, etiam quoad speciem modali, modus non exprimit indolem habitudinis inter subjectum et prædicatum dicti, propositionem illam non esse vere modalem. Ut si quis ad exprimendum officium vel obligationem aut necessitatem, quæ subjecto incumbit faciendi aliquid, dicat v. g. *Necesse est Petrum hodie domo egredi, vel coram rege adesse* etc., propositio non est modalis, sed categorica; quia in ea non intenditur enuntiare egressum e domo vel præsentiam coram rege, per se convenire Petro, ideoque necessario affirmandum esse, id enim falsum foret; sed enuntiat simpliciter necessarius egressum vel præsentiam, quæ tamen non per se convenit Petro: unde modus afficit dumtaxat prædicatum dicti, non vero exprimit habitudinem inter tale prædicatum et subjectum (1).

Hinc plura colliges circa naturam modalium. Ac primo quidem copula propositionum modalium non est unio terminorum, quæ dictum componit, sed ipse formalis actus enuntians habitudinem mutuam, quam illi habent, seu ipse formalis actus connectens dictum cum modo.

Copula
modalium.

Deinde, licet dictum versari possit circa quamvis materiam, sive necessariam, sive impossibilem, sive possibilem, aut contingentem, sicut quælibet alia propositio; nihilominus ipsa integra et formalis propositio, prout talis, non potest versari nisi in materia necessaria et impossibili. Et ratio est, quia quod est possibile, necessario est possibile, et non potest non esse possibile. Ergo propositio, per quam affirmatur: *Possibile est Petrum currere*, exprimit habitudinem necessariæ connexionis inter dictum et modum. Itemque quod non est possibile, necessario non est possibile. Ergo propositio per quam affirmatur: *Impossibile est mentiri Deum*, iterum exprimit habitudinem necessitatis inter modum ac dictum. Et idem dic de reliquis modis necessitatis et contingentis.

materia,

E converso quod est necessarium, impossibile est non esse necessarium. Ergo propositio modalis hæc: *Non est necesse hominem esse animal*, exprimit habitudinem impossibilitatis inter modum ac dictum, seu habet modum de materia

(1) Cfr. Auctor. *Opusc. Summ. tot. Logic. Arist.*, tract. de Interpret. c. 11, et P. Mauri, *Summul.* c. 45.

impossibili. Ac simili modo, quod non est necessarium, impossibile est necessarium esse. Igitur hæc alia propositio: *Necesse est hominem esse album*; enuntiat habitudinem impossibilitatis inter dictum et modum. Et quoniam idem dici potest de reliquis modis, sequitur omnes propositiones modales veras versari in materia necessaria, quatenus spectat copulam modi, ac vicissim omnes falsas versari in materia impossibili.

quantitas:

Insuper ex dictis constat etiam, quid sit decernendum de quantitate et qualitate propositionis modalis. Quamvis enim dictum possit habere pro subjecti suppositione varia extensionem, vel universalem, vel particularem, vel singularem vel indefinitam, sicut quævis propositio categorica de *inesse*; tamen omnes enuntiationes modales, si seorsim et absolute considerentur in seipsis, sunt singulares, quantumcumque sit in eis signum universale (in dicto). Unde hæc: **Omnem hominem currere est possibile, est singularis, et sic de omnibus. Ratio hujus est, nam, ut supra dictum est, enuntiatio dicitur singularis, quia in ea subjicitur singulare, seu terminus singularis, ut Socrates Currit; sed in talibus propositionibus subjicitur hoc dictum signatum, scilicet omnem hominem currere, quod tohū accipitur pro uno termino signato. Omnes ergo tales enuntiationes sunt singulares** (1).

modales universales et particulares.

Nihilominus si variae propositiones modales inter se comparentur, duplex considerari potest in eis quantitas: universalis et particularis. Nam modus *necesse* et *impossibile*, haberi solent a Logicis communiter tamquam universalis respectu *possibilis* et *contingentis*. Et ratio est, «quia *necesse* perpetuo ponit subjectum, de quo dicitur, sicut *impossibile* perpetuo tollit: et ideo comparantur signis *omnis* et *nullus*, quia sicut in his est universalitas numeri, ita in illis universalitas temporis. At *possibile* et *contingens* ex se permittunt subjectum aliquando non esse: quare comparantur signo *quidam*, ob eandem rationem. Rem istam exhibent vulgati versus:

Omnis necesse valet: impossibile nullus
Possibile quidam: quidam non, possibile non » (2).

(1) *Summ. totius Logic. Arist.*, tract. de Interpret., cap. 11. fin.
(2) Lossada, *Dialect.*, disp. 7, cap. 7, n. 3.; Cfr. Auct. Opusc. cit.; Fonseca loc. cit., lib. 3, cap. 10; Hurtadus, *Summul.*, disp. 4, sect. 9.

Qualitas modalium.

Tandem consideranda venit qualitas modalium: de qua etiam proportionali modo loquendum est ac de quantitate, materia et forma. Quamquam enim et in dicto singillatim spectato sua sit qualitas, secundum quod habet copulam affirmativam vel negativam; tamen de qualitate totius modalis propositionis non ex hoc judicandum est, sed ex eo quod modus affirmetur, vel negetur de dicto. Nam in hisce propositionibus, ut jam supra monuimus, modus æquiparatur prædicato propositionum de inesse, et dictum subjecto: *et ideo si modus componitur cum dicto affirmative, modalis erit affirmativa; si vero negative, propositio erit negativa. Hæc enim: Socratem non currere est possibile, est affirmativa, quia compositio modi cum dicto affirmatur; hæc autem: Socratem currere non est possibile, est negativa, quia talis compositio negatur* (1).

Jam si normam quæris ad judicandum de veritate aut falsitate modalium, en duas simplicissimas: 1.^a Modales de *necesse*, *impossibili* et *contingenti* veræ sunt, si earum dictum versetur in materia *necessaria*, *impossibili* et *contingenti*; secus sunt falsæ. 2.^a Modales de *possibili* (sumendo possibile pro diverso a *contingenti*) veræ sunt, si dictum versatur in materia aut *necessaria* aut *contingenti*; secus sunt falsæ. Ratio patet ex hactenus explanatis.

ARTICULUS VI.

De propositionibus aperte compositis.

Propositionum complexarum seu hypotheticarum variae numerantur species: alia enim est *copulativa*, alia *disjunctiva*, alia *conditionalis*, alia *causalis* et *relativa*: de quibus seorsim agendum est. Et primo quidem

§ 1.—DE COPULATIVA.

116. Copulativa propositio vocatur, quæ plures propositiones conjungit ope particulæ copulativæ *et* vel *nec* etc. Quid copulativa. Ut si dicas: *Petrus sedet et Paulus ambulat*. Secundum quam

(1) *Summ. Totius Log. Arist.*, loc. cit., cap. 12. Cf. alios AA. passim.

definitionem propositiones quæ dicuntur de *extremo copulato* vel conjuncto, quæ nimirum habent pro subjecto vel prædicato plures terminos particula copulativa connexos, v. g. *Petrus et Paulus Romæ obierunt; Petrus fuit Apostolus et Martyr*, licet æquivalent copulativis, resolvique possint in copulativas, non sunt tamen formaliter copulativæ, cum non habeant nisi unicam copulam. Sicut etiam propositiones universales categoricæ, ab omnibus habentur simplices, licet æquivalenter ac virtualiter sint complexæ, utpote resolubiles in plures de subjecto singulari secundum regulas expositas pro resolutione suppositionis per descensum. Et ratio est, quia circa eandem materiam possunt fieri propositiones formaliter et specificè diversæ, licet idem omnes quoad rem ipsam enuntiant: v. g. hæc causalis est: *Quia homo lethali ter peccat, gratiam amittit*; hæc tamen alia: *Peccatum lethale in homine causat jacturam gratiæ*, utraque identica quoad sensum, logice ac formaliter identica non est, sed est prorsus simplex et categorica (1). Ad has propositiones de extremo conjuncto revocari possunt propositiones constantes terminis complexis orationem aliquam de pronome relativo continentibus, de quibus fuse quidam disputarunt. Nobis tamen id solum dicere satis fuerit, illas fere vel in copulativas vel in causales vel in conditionales pro vario rationis sensu logice resolvi posse (2).

Jam in copulativis, quemadmodum supra notabamus generatim de omni complexa seu hypothetica propositione, enuntiatur nexus ac simultanea veritas singularum partium. Unde sequitur 1.º ad veritatem copulativam requiri veritatem omnium ac singularum partium, ad falsitatem autem sufficere falsitatem unius tantum membri.

2.º Copulativa erit necessaria, si omnes ejus partes necessariæ sint; impossibilis, si omnes vel saltem aliqua pars sit impossibilis; et contingens, si omnes, aut una saltem pars sit contingens, et nulla impossibilis.

3.º Quantitas propria copulativæ propositionis, prout talis, definienda erit non ex quantitate partialium enuntiatio-

(1) Alii tamen contra sentiunt, contenduntque, etiam propositiones de extremo copulato copulativas esse. Lis est de verbo.

(2) Vide Lossada. *Instit. dialect.*, seu *Summul.* disp. 5, cap. 3, n. 9 seqq.

expeditur ejus ratio.

Unde dignoscenda veritas ejus aut falsitas:

materia circa quam,

quantitas.

num, sed ex earumdem unionem: quomobrem semper existimatur universalis, quia enuntiat coexistentiam singularum membrorum.

4.º Tandem qualitas essentialis propositionum copulativarum colligitur simili modo ex principali copula, non vero ex partialibus. Itaque affirmativæ sunt omnes copulativæ, in quibus enuntiarum intenditur simultanea veritas et compositio singularum partium, sive interea hæc, seorsim spectatæ, affirmativæ sint, sive negativæ. Ideo affirmativæ sunt hæc omnes: *Petrus currit et Paulus dormit; Nec tu latro es, neque ego blasphemus; Ego triginta annos natus sum, tu vero nondum viginti* etc. E converso negativæ sunt omnes illæ, in quibus enuntiarum intenditur simultanea veritas vel *compossibilitas* partium; v. g. Non et *Petrus currit et Paulus sedet*: cujus sensus est iste: Non est simul verum, quod Petrus currit ac Paulus sedet.

Ut vides, non sunt nisi copulativæ negativæ, aut certe ad eas revocantur propositiones illæ, quas recentioribus quibusdam libuit novo nomine appellare *conjunctivas* (1), qualis est hæc: *Nemo potest Deo servire ac mammonæ*, aut hæc: *Corpus nequit simul moveri et quiescere*.

Ad copulativam quoque commode revocantur *adversativa* vel *discretiva*, quæ plura membra connectit ope particulae adversativæ, ut: *Petrus bonus quidem philosophus est, sed malus christianus; et relativa*, quæ varia membra in unam integram propositionem conjungit per particulas relativas vel comparativas, sive quantitatis, ut *tantum, quantum, tam, quam*; sive temporis, ut *tum, cum, dum, quando*: sive modi, ut *sicut, ita* etc.; sive loci, ut *ubi, ibi* etc.

§ II.—DE DISJUNCTIVA.

117. Disjunctiva vocatur illa, quæ plures propositiones copulat in unam ope particulae disjunctivæ, *aut, vel* etc. Ejusmodi propositione usus est Areopagita Dionysius, cum

(1) Vide Tongiorgi, *Institut. Logic.* n. 173; Card. Zigllara, *Dialect.* lib. 2, cap. 3, art. 2, n. VI.

Conjunctiva seu copulativa negativæ.

Ad copulativam revocatur adversativa et relativa.

Quid disjunctiva.

tenebras repente in Passione Domini incumbentes miratus, exclamasse fertur: *Aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina dissolvitur* (1).

Altera
propria seu
exclusiva,
altera impropria
seu permissiva

Sed disjunctivarum duo distinguuntur genera, alterum stricte disjunctivum seu *exclusivum*, alterum late disjunctivum seu *permissivum*. Disjunctiva exclusiva est illa, quæ statuit oppositionem inter membra ita, ut duo simul sociari nequeant, ut v. g.: *Petrus aut movetur aut quiescit*: et hæc proprie est disjunctiva propositio, siquidem germana indoles illius in eo stare videtur, ut unam e partibus indeterminate inferat, cæteris exclusis. Permissiva vero, vel præcisiva atque impropria, est ea, quæ non intendit veram statuere oppositionem exclusivam inter membra vel partes, sed unam *saltem* earum ponere, quicquid sit de alia vel aliis, v. g.: *Aut Petrus aut Paulus Romæ occubuit*, in qua propositione non intenditur negare, quod uterque Romæ occubuerit, sed enuntiatur, *saltem* alterum eorum occubuisse Romæ.

Neque objicias contra permissivas hæc disjunctivas, legem harum propositionum a priscis Dialecticis communissime traditam, ut non possit utraque pars disjunctionis vera esse, sed si una ponatur, altera necessario removenda sit, quemadmodum docet ipse S. Thomas vel quicumque sit auctor *Summæ totius Logicæ Aristotelis* (2). Unde auctores illi non videntur agnovisse disjunctivas permissivas. Nam hæc lex respicit dumtaxat propositiones stricte ac proprie disjunctivas. Cæterum permissivas admittit sensus communis omnium, ut patet ex his aliisque similibus loquendi formulis: *Petrus aut est sacerdos, aut diaconus; Religiosus hic aut est bonus, aut esse debet; Iste vir aut fecit homicidium, aut potuit facere*: in quibus aliisque id genus enuntiationibus mens loquentis intelligitur esse, ut asserat *saltem* unum eorum, quæ sub disjunctione numerat, quin excludere velit etiam

(1) Circa propositiones de extremo disjuncto, qualis est hæc: *Petrus aut est doctus aut indoctus*, simile iudicium ferendum est, ac circa propositiones de extremo copulato, de quibus superius innuimus diversos modos loquendi.

(2) Tract. de Interpret., cap. 14.

cætera (1). Si quando autem dubium occurrat, quo pacto sumendæ sint nonnullæ propositiones disjunctivæ, exclusivæ an permissivæ, ex contextu et adjunctis de intentione loquentis judicandum est.

Hinc facile patet: 1.º propositionem omnem proprie disjunctivam esse necessariam, improprie vero disjunctivam esse contingentem, si veritate gaudeat; impossibilem, si laboret falsitate.

2.º Quantitatem harum propositionum, definiendam esse non ex quantitate partialium, quibus constat enuntiationum, sed ex earundem copulæ ratione; et sic existimatur potius particularis ex peculiari ejusdem indole, secundum quam unam tantum partium vel membrorum inferre intendit, unusque dumtaxat veritate contenta est.

3.º Denique circa qualitatem simili modo præcipiendum est, ac circa copulatarum qualitatem: nimirum eam judicandam esse, non ex partialium affirmatione aut negatione, sed ex affirmatione aut negatione copulæ principalis. Unde generatim omnes censentur affirmativæ, nisi negatio præfigatur toti enuntiationi, tunc enim negativæ fiunt, ut hæc: *Non aut Petrus loquitur aut tacet*. Cæterum propositio disjunctiva facile revocatur ad conditionalem, ut: *Petrus aut movetur, aut quiescit*, reducitur ad hanc: *Si movetur, non quiescit*, vel: *Si non movetur, quiescit*.

§ III.—DE CONDITIONALI.

118. Hæc est, quæ proprie secundum vocis etymon appellanda esset *hypothetica*, definiturque propositio plures conjungens enuntiationes ope particulæ conditionalis *si, nisi*. V. g. *Nisi efficiamini sicut parvuli isti, non intrabitis in regnum cælorum; Si Lazarus dormit, vivus est*.

Duobus constat membris conditionalis propositio, *antece-*
dentis nempe vel *conditione* seu *hypothesi*, et *consequenti* vel *conditionato*. Antecedens est illa propositio, cui præfigitur

Disjunctivarum
in altera,

quantitas,

qualitas,

Quid
Conditionalis:

antece-

dentis
et consequens.

(1) Vid. Fonseca Oper. cit., lib. 3, cap. 17; Complutens. *Dialect.*, *Summul.* lib. 2, cap. 4; Lossada, *Inst. Dialect.*, disp. 7, cap. 5, n. 11 seqq.; Sylv. Mauri, *Summul.* cap. 42.

particula conditionalis, et a qua dependet altera, consequens vero est illa, quæ dependet a prima.

Conditionalis ergo neque conditionem neque conditionatum affirmat aut negat absolute, sed solummodo nexum et consecutionem inter illa vigentem: unde manavit illud Logicorum effatum: *Conditio nihil ponit in esse*, cujus sensus est, ad veritatem conditionalis minime requiri absolutam ullius partis existentiam ac veritatem. Quæ causa est, cur ex conditione ac conditionato seorsim et absolute falsis existere possit verissima conditionalis, et vicissim ex conditione conditionatoque verissimis, falsa conditionalis. Sic verissima est illa sententia Augustini: *Si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non habuisset*; itemque hæc alia conditionalis: *Nisi Deus rerum omnium scientiam haberet, non foret infinite perfectus*. Falsa vero est hæc: *Si Petrus est substantia, est homo*, licet partibus constet in sensu absoluto veris, quia nimirum non est inter illas nexus et consequentia.

Effatum logicum: *Conditio nihil ponit in esse*.

Conditionalis illativa et conjunctiva.

Conditionalis dividitur a pluribus AA. in *illativam* seu *causalem* et *conjunctivam*. Illativa est ea, in qua conditio secum trahit conditionatum, utpote cum ipsa necessario connexum, ut: *Petrus si est homo, animal est*, vel: *Si currit movetur*; et vocatur causalis, vel influxiva, cum conditio non utcumque infert conditionatum, sed insuper est causa illius vel saltem requisitum; v. g. *Si ignis applicetur ligno, comburet illud*; *Si ager sumat medicinam, sanabitur*. Connexio porro, quæ est in illativa et influxiva inter antecedens et consequens, potest esse vel *metaphysica*, si sit omnino infrustrabilis; vel *physica*, si sit frustrabilis solum per miraculum; vel *moralis*, si etiam absque miraculo frustrabilis sit, quamvis difficillime.

Illatio metaphysica, physica et moralis.

Pure conjunctiva, (quam etiam vocant *disparatam* vel *de conditione disparata*), est illa, in qua enuntiatum positio conditionalis pro casu existentie conditionis, quin tamen hæc importet ullam per se connexionem aut influxum aut conducentiam ad illud, ut: *Si Petrus sedet, Paulus dormit*; *Si nunc versarer Parisiis, legerem Iliadem Homeri*. Hic, ut vides, nulla est consequentia ex natura rei; sed exprimitur mera concomitantia et simultanea existentia partium, quæ sunt penitus disparatæ. Medium tenent inter illativas ac pure conjunctivas promissivæ, quarum conditionatum continet pro-

missionem aliquam, v. g. *Si viceris in disputatione, dabo centum nummos aureos*; et generatim omnes illæ, quarum conditio, licet aliquo modo conducat, vel etiam influat in conditionatum, non tamen ita, ut illud necessario inferat.

119. Sunt, qui nolint agnoscere conditionales, quæ pure conjunctivæ sint, aut certe volunt eas falsas prorsus esse (1); alii vero ulterius progressi, idem dicunt etiam de conjunctivis mixtis, solas admittentes illativas; quam doctrinam adhibuerunt, inter alia argumenta, ad impugnandam scientiam Dei, quam *mediam* vocant. E converso alii auctores non verentur præter illativas amplecti cæteras conditionalium species, ac potissimum mixtas. Et quamquam controversia hæc in Theologia forte commodius tractanda reservaretur, breviter aperiam, quid sentiam.

Quid dicendum de conjunctivis.

Atque in primis, certe conditionales pure conjunctivæ seu disparatæ, minus sunt usitatæ, concedique facile potest illas, licet quoad speciem conditionales, non tamen esse tales, stricte ac rigore loquendo, sed potius copulativas quoad sensum; quia in illis particula *si* valet idem ac *quando* vel etiam *et*, cum non enuntient nisi concomitantiam vel cœexistentiam utriusque membri; unde multum differunt a conditionalibus communiter usurpatis (2). Ita hæc: *Si gallus cantaverit, Turca convertetur*, æquivalet huic alteri: *Quando gallus cantaverit, Turca convertetur*; hæc vero: *Si tu es gallus, ego sum hispanus*, revocatur ad copulativam. Si quis tamen contendat has stricte conditionales vocandas esse, quæstio erit de nomine (3).

Deinde fateor ejusmodi propositiones, si adhibeantur dumtaxat ad enuntiandam utriusque membri concomitantiam, dubitari non posse, quin veræ vel falsæ sint, prout detur vel

(1) Ita Vazquez, in 1 p. disp. 67, cap. 3, fin., n. 17; Lessius de efficacia gratiæ, cap. 19; Sylvest. Mauri, *Summul.*, cap. 43; Cfr. Auctor *Summ. tot. Logic. Arist.*, loc. cit., cap. 14.

(2) Suar. *Opusc. de Scient. Conditional.* lib. 2, cap. 6, n. 4; Anton. Mayr. *Philos. peripat.*, Pars 1.^a, disp. univ., quest. 2, n. 1, n. 70; Joana. a. S. Thom. *Summul.*, cap. 23.

(3) Suar. *ibid.*; P. Casilius, *Introduct. in Logic. Arist.*, lib. 2, tract. 2, cap. 1.

non detur a parte rei simultanea illa existentia, quæ unice assertitur (1).

Aliæ vero conditionales non pure conjunctivæ ac disparatæ, sed de conditione aliquo modo conducente ad conditionatum, frequentissimæ sunt in omnium sermone, ut vel ex solis promissivis elucet; neque eas primum excogitavit Molina, aut alii Societatis Jesu Doctores, sed prius, nemine reclamante, docuerat præclarum Sacri Prædicatorum Ordinis lumen, Dominicus Sotus (2), eademque agnovit Bañez (3) apud Casiliolum (4). Et hoc nunc innuisse sufficit.

Cæterum pure conjunctivæ seu disparatæ non spectant ad considerationem logicam, quia ineptæ sunt ad ullo certo ac determinato modo arguendum. Vel enim cognoscis simultaneam veritatem utriusque membri, vel non. Si non cognoscis, non potes cognoscere per argumentationem, sive a positione antecedentis ad illationem consequentis, sive ex hujus negatione ad illius quoque exclusionem, qui sunt duo agendi modi in conditionalibus: nulla quippe est connexio necessaria ex natura rei inter utrumque. Si autem cognoscis, jam nihil restat cognoscendum, ac frustra, immo perperam argumentaris; frustra, quia nihil novi discies; perperam autem, quia ipsa argumentatio implicite supponeret adesse connexionem inter membra illa disparata. Quamobrem propositiones ejusmodi scientificæ non sunt.

Idipsum proportione dicendum est de promissivis cæterisque non necessario illativis, de quarum veritate aut falsitate nobis fere constare nequit; «sed solum Deus scit, an veræ sint, an falsæ; v. g. si tu nunquam viceris in disputatione, solus Deus scit an si vicisses, dedissem librum. Tales sunt multæ conditionales de præterito, ut: Si tu occurrisses prior, tibi dedissem librum; Si Petrus non sum psisset potionem, non fuisset mortuus» (5).

(1) Vide Suarez, loc. cit., et cap. 5, n. 10; Arriaga, *Summul.*, disp. 2, sect. 3, n. 24.

(2) *Summul.* lib. 3, cap. 8, lect. 3, *Notabili primo*.

(3) *Summul.*, lib. 3, tract. 2, cap. 2.

(4) Loc. cit. Cfr. Hurtad., *Summul.*, disp. 4, sect. 3, n. 9-11.

(5) Domin. Soto, loc. cit.

Itaque potissimum agere debet Logica de *illativis* et *instlaxivis*, habentibus connexionem et consecutionem necessariam sive metaphysica sive physica, sive saltem morali necessitate; de reliquis enim nihil certi præcipere potest.

Circa materiam illatarum conditionalium, communiter docent AA. eas, si veræ sint, omnes esse necessarias; si vero falsæ, omnes impossibiles, nullam vero illarum esse contingentem; id quod sponte sequitur ex natura talium propositionum. Nam si indoles earum est enuntiare necessariam connexionem et consecutionem consequentis ab antecedenti, planum est, ideo veram esse propositionem ejusmodi, quia partes illius necessitate colligantur inter se, ideo vero falsam, quia partes illæ repugnant invicem; si enim non repugnarent, sed mere indifferenter se haberent, non foret propositio stricte illativa.

Cæteræ vero conditionales nimirum mixtæ, sunt contingentes, ut expresse docet Dominicus Soto de permissiva, quæ in eo «differt, inquit, a conditionalibus illativa, quia non requiritur ad veritatem promissivæ, quod sit bona consequentia, scilicet, quod antecedens non *possit esse* verum sine consequenti; sed satis est, quod antecedens non *sit* verum sine consequenti... Ex quo sequitur primo, quod conditionalis promissiva est contingens; et si, quando viceris, dabo tibi librum, dicta promissiva erit vera, si vero non dederim, erit falsa» (1).

De qualitate autem propositionis conditionalis, hæc est regula generalis, eam semper censendam esse affirmativam, nisi negatio præfigatur integræ enuntiationi; neque enim ad iudicandum de qualitate conditionalium, attenditur ad affirmationem aut negationem partium. Sic affirmativa est hæc: *Nisi penitentiam habueritis, omnes similiter peribitis* (2); hæc vero negativa. *Non si miserum fortuna Sinonem finxit, vanum etiam mendacemque improba finget* (3). Plura de his dabit Fonseca, quem vide, si lubet (4).

(1) Loc. cit. Cfr. de tota hac materia Lossada, *Inst. Dialect.*, disp. 7, c. 5, n. 15 seqq.

(2) Loc. cap. 13, v. 3.

(3) Virgil *Aeneid.*, lib. 2.

(4) *Inst. Dialect.*, lib. 3, cap. 15.

Conditionalium
materia
circa quam.

et qualitas.

§ IV.—DE CAUSALI.

Quid causalis: 120. Causalis est ea propositio, quæ plures alias partiales connectit ope particulæ causalis, *quia* etc., v. g.: *Petrus est risibilis, quia est rationalis*. Pars, quæ causam vel rationem continet, vocatur *antecedens*, quæ autem infertur, *consequens* (1).

In causalibus præcipua copula exprimitur per particulam *quia*, vel alias similes; et exinde oportet iudicare tum de veritate ac falsitate propositionis, tum etiam de ejus qualitate ac materia. Ut vero melius cognoscatur vis ac natura causalium,

quomodo resolvatur. Notandum est 1.º plenam significationem harum propositionum resolvi et explicari per triplicem propositionem, quæ in causalibus involvitur: prima est antecedens, altera consequens, ac tertia est alia propositio enuntians antecedens esse causam consequentis. Itaque allatum nuper exemplum his propositionibus æquivalet: *Petrus est rationalis, et est risibilis, et rationalitas est causa risibilitatis ejusdem*.

2.º Veritas proinde causalium postulat necessario tum veritatem partium, tum etiam veritatem causæ: quare licet veræ sint propositio antecedens et consequens absolute inspectæ, si tamen prima reapse non contineat rationem alterius, propositio causalis falsa erit, ut hæc v. g.: *Petrus est homo, quia est animal*.

Materia, 3.º Pro ratione connexionis inter antecedens et consequens, causalis erit vel necessaria, vel impossibilis, vel contingens.

qualitas causalium. 4.º Omnis causalis reputatur affirmativa, nisi particula negativa præfigatur toti propositioni.

5.º Causalis facile revocatur ad conditionalem, substituendo particulam *si* in locum *quia*.

(1) Planum est ad causas revocari eas quoque, quarum antecedens continet conditionem *sine qua non*, ut hæc: *Quia Petrus non restitit, occisus est*.

§ V.—DE RATIONALI.

121. Rationalis est propositio, quæ plures categoricas conjungit per particulam *ergo* etc., v. g.: *Petrus est homo; ergo est substantia*. Quid rationalis.

Verum hæc, ut vides, non est una propositio, sed vera argumentatio, duplici gaudens propositione; quamquam facile revocari possit ad causalem. Dum tamen enuntiatur sub hac forma, non spectat ad secundam, sed ad tertiam mentis operationem.

Reliquas propositiones aliis particulis grammaticalibus copulatas necesse non est, ut expendamus, quia omnes commode revocantur ad aliquam ex hactenus explicatis.

ARTICULUS VII.

De propositionibus exponibilibus seu occulte compositis.

122.—Exponibiles vocantur propositiones illæ, quæ propter quasdam adjectas particulas obscuræ sunt, atque indigent expositione. Ob eamque rem dicuntur *exponibiles*; illæ vero per quas fit expositio, *exponentes*. Et ideo etiam a recentioribus appellantur *occulte compositæ*, quia licet formaliter quidem simplices sint aut esse possint, nihilominus virtualiter compositæ sunt, cum æquivalear omnibus illis, per quas declaranda est plena vis et significatio propositionis exponibilis. Quænam exponibiles propositiones.

Varie distinguuntur exponibiles, *exclusiva*, *exceptiva* et *reduplicativa*, quibus additur a recentioribus *comparativa*.

§ I.—EXCLUSIVÆ.

123. Propositio exclusiva est illa, quæ afficitur particula exclusiva *solum*, *tantum*, *dumtaxat*, et similibus; v. g. *Solus Deus est immortalis; Petrus est tantum musicus*. Exclusiva

Exclusio potest afficere vel *subjectum* vel *prædicatum*. Si afficiat subjectum in affirmativa propositione excludit reliqua omnia a participatione prædicati: si vero afficiat prædicatum, duplex.

vocatur de *excluso predicato*, et excludit ab eodem subjecto reliqua omnia prædicata, saltem ejusdem generis. *Saltem*, inquam, *ejusdem generis*, quia effatum Logicorum est, quod *dictio exclusiva non tollit concomitantiam*. Si dicatur: *Petrus est tantum musicus*, nemo intelliget te velle Petro eripere rationem *hominis, risibilis* etc., solo relicto attributo musici. Videndum ergo attente est, num exclusiva subjectum afficiat, an vero prædicatum; eadem enim propositio potest esse vera vel falsa, prout dictio exclusiva cadat supra subjectum, vel supra prædicatum.

Regula generalis pro expositione harum propositionum hæc est, ut convertatur in copulativam, cujus pars prior, quæ vocatur *præjacens*, sit ipsa exponibilis detracto signo exclusionis, altera vero pars contineat declarationem exclusionis, quæ propterea vocatur *exponens*.

Omissa exclusiva de prædicato, quæ nullam exhibet peculiarem difficultatem, exclusiva de subjecto quadruplex esse potest: *prima*, quæ neque exclusionem neque copulam seu verbum negat: v. g. *Tantum Deus est ens a se*: quæ sic exponitur: *Deus est ens a se, et nullum aliud est ens a se*.

Secunda, quæ habet negatum signum exclusivum, ut: *Non tantum homo est animal*: quæ in sensu vulgari sic exponitur: *Homo est animal, et aliquid aliud præter ipsum est animal* (1); a multis tamen hoc alio modo in rigore logico exponendum esse contenditur: *Vel homo non est animal, vel aliquid aliud etiam est animal* (2).

(1) Ita inter alios Lossada, disp. 7, *Dialect.* cap. 6, n. 2-6; Sylv. Mauri, *Summul.*, cap. 44; Petrus Hurtad. *Summul.*, disp. 4, sect. 14; Arriaga, *Summul.* disp. 2, sect. 4, subsect. 4, n. 52 seqq. aliique.

(2) Ita Petrus Hispanus, *Summul.* tract. 7, et ibid. ejus Commentator Versorius; Petrus Fonseca, lib. 3, cap. 24; Tolet. *Summul.* lib. 3, cap. 8; Ant. Mayr., *Philos. peripat.* Pars prima, disp. unic., quæst. 1, art. 5, n. 101, 102; Casilius, Op. cit. lib. 2, *Appendicula*, cap. 1; et Jo. Bapt. de Benedictis, t. 1 *Phil. Perip.* Controversia hæc non tanti est momenti, ut debeat nos diutius tenere: quare sufficit paucis eam declarare. Patroni primæ sententiæ nituntur sensui communi omnium hominum, quem Logica revereri ac sequi debet: omnes quippe audientes hanc propositionem, *Non tantum Petrus currit*, ita intelligunt atque exponunt: *Petrus currit; sed et aliud*

Effatum
logicum: *Dictio
exclusiva non
tollit concomi-
tantiam.*

Quomodo ex-
ponatur.

Quadruplex
exclusiva
de excluso sub-
jecto.

Tertia, quæ solum verbum vel copulam negat v. g.: *Tantum Deus non est ens creatum*; cujus hæc vis est: *Deus non est ens creatum, et reliqua omnia entia sunt creata*.

Quarta, quæ negat tum signum exclusionis, tum verbum seu copulam, ut: *Non tantum homo non est insensibilis*, quæ ex communi vulgi sententia huic alteri æquiparatur: *Homo non est insensibilis, sed sunt etiam alia præter ipsum, quæ non*

quoque præter ipsum currit. Nemo autem eam hoc modo interpreta-
tur: *Vel Petrus non currit, vel aliquid aliud etiam præter ipsum
currit*. Id quod exemplo alterius propositionis simillimæ liquido patet.
Quis enim non horreat audire hæc: *Non tantum Deus est mendax?*
Atqui nulla foret horrois causa, si ea esset interpretanda prout pa-
troni alterius sententiæ contendunt, nimirum sic: *Vel Deus non est
mendax, vel aliquis alius est mendax*: hæc enim verissima est. Ergo
signum est, expositionem illius propositionis hanc esse ex communi
omnium captu: *Deus est mendax, et aliquis alius etiam præter ipsum*,
ideoque blasphemiam in ejusmodi enuntiatione contentam abominari
pias audientium aures.

Patroni vero secundæ expositionis fatentur ultro præcedentem ex-
positionem esse prorsus conformem vulgari omnium intelligentiæ;
eam nihilominus correctam volunt ad apices rigoris logici. Et ratio
est, quia hæc duæ propositiones: *Tantum Petrus currit*, et *Non tan-
tum Petrus currit*, contradictoriæ censendæ sunt ex generali lege illa,
quod quævis propositio, si negatio præfigatur initio ejusdem, con-
vertitur in contradictoriam. Atqui nequeunt esse contradictoriæ; in-
quunt, si exponatur secunda eo modo, quem docent auctores primæ
sententiæ. Nam lex contradictoriarum est hæc, non posse utramque
falsificari. Jam veræ hæc propositiones: *Tantum Petrus currit*, et
Non tantum Petrus currit, possunt ambo falsæ esse, si hæc secunda
sic exponatur: *Petrus currit, et aliquid aliud etiam currit*: nimirum,
Petro non currente, ambe sunt falsæ. E converso contradictoria hu-
jus: *Tantum Petrus currit*, est hæc: *Vel Petrus non currit, vel ali-
quid aliud etiam currit*. Huic ergo æquivalere dicenda est illa: *Non
tantum Petrus currit*, utpote contradictoria hujus: *Tantum Petrus
currit*.

Negant autem auctores prioris sententiæ duas hæc propositiones
esse contradictorias, sed potius contrarias, ideoque legem illam, se-
cundum quam quævis propositio mutatur in contradictoriam, præfixa
particula negativa, quæ totam enuntiationem afficiat, utcumque in
aliis casibus generalis sit, deficere in exclusivis, prout ostendit sensus
communis omnium, qui pro oculis habendus omnino est in præci-
piendis regulis logicis, nisi velimus vulgarem sermonem perturbare.
Cfr. Lossada, Arriaga, Mayr. et Casil., ll. citt.

sunt insensibilia. Alii vero volunt sic explicandam esse: *Vel omnis homo insensibilis est, vel sunt alia quoque, quæ non sunt insensibilia* (1).

Ad cognoscendam qualitatem, itemque veritatem exclusivarum, ante considerari oportet legitimam earumdem expositionem.

§ II.—EXCEPTIVÆ.

Exceptiva
quid.

124. *Exceptiva* dicitur propositio, quæ afficitur signo vel particula exceptiva *præter, nisi*, etc. v. g.: *Omnes peccaverunt in Adam, præter B. Virginem Mariam*.

Exceptio est detractio partis a toto: quare veri nominis exceptiva propositio duo necessario postulat: α) ut terminus qui excipitur contineatur sub propositionis exceptivæ subiecto: β) ut subiectum ejusdem sumatur universaliter. Nisi enim sumatur universaliter, terminus exceptus non necessario sub illius extensione continebitur; quod si sub illius extensione non contineatur, quorsum venit exceptio? Unde inepta est ac falsi suppositi hæc: *Omnis homo præter equum est risibilis*; itemque hæc: *Aliquis homo præter Petrum est doctus*.

Non raro tamen *præter* idem sonat atque ultra, et tunc non efficit propositionem exceptivam, ut si dicas: *Præter Hispaniam sunt alie nationes catholicae*.

Duplex
exceptiva,
nimirum affir-
mativa
et negativa:
utriusque ex-
positio

Exceptiva propositio potest esse affirmativa et negativa: quæ opposito modo se habent. Nam affirmativa negat de termino excepto id, quod affirmat de toto, ut patet in hoc exemplo: *Omne animal præter hominem est irrationale*. Quare per tres categoricas plena ejus vis exponitur, quarum prima enuntiat subiectum universale de parte ipsa excepta, altera negat prædicatum exponibilis de eadem parte excepta, tertia vero idem prædicatum affirmat de toto remanente. Hoc modo propositionem hanc: *Omne animal præter hominem est irrationale*, sic explicabis: *Homo est animal, homo non est irrationalis, et reliqua animalia sunt irrationalia*.

(1) Eadem est hic discordia et ob easdem causas, ac inter eosdem auctores, de quibus in præcedenti nota.

E converso negativa asserit parti exceptæ id, quod denegat toti: quare declaratur similiter per tres categoricas, quarum prima enuntiat subiectum exponibilis de termino excepto, altera de hoc ipso affirmat prædicatum ejusdem exponibilis, ac tertia idem illud prædicatum negat de toto remanente v. g. exceptiva hæc: *Nullus Apostolus fuit proditor præter Judam*: sic facile explicatur: *Judas fuit Apostolus, Judas fuit proditor, nec ullus alius Apostolorum proditor fuit*.

Verum patet, primam harum trium simplicium propositionum, quibus æquivalet exceptiva, omitti posse, quia facile subauditur.

§ III.—REDUPLICATIVÆ.

125. *Reduplicativa* est ea propositio, quæ afficitur particula reduplicativa, *ut, prout, qua, quatenus, in quantum* etc., experimete rationem vel causam, cur prædicatum conveniat subiecto v. g.: *Homo quatenus animal, similitus est bruto*. Hujusmodi reduplicacione usus fuit S. Augustinus, cum hæc scripsit: *Fac misericordiam iniquo, non tamquam iniquo. Nam ipsum iniquum, in quantum iniquus est, ne suscipias* (1). Ut ergo sit vere reduplicativa propositio, necesse est, reduplicacionem exprimere causam vel rationem, cur prædicatum conveniat subiecto.

Quid
reduplicativa.

Notare namque debes, particulam reduplicantem multifariam sumi posse: primo quidem in sensu *alienante*, ut in hac propositione: *Homo, in quantum pictus, non loquitur*; deinde sumitur in sensu *diminvente*, v. g. *Aëbiops albus est secundum dentes*.

Tertio particula reduplicans sumitur *specificative*, ut dicunt: id quod non uno modo declarant Logici, licet semper *specificativus* sensus solet contraponi *reduplicativo*. Generatim autem particula reduplicativa sumpta *specificative* non exprimit causam, cur prædicatum tribuendum sit subiecto, sed declarat vel prædicatum spectare ad essentiam subiecti, ut si dicas: *Homo, in quantum homo, est animal*; *Ens, in quantum ens, est objectum Metaphysica*; *Color, in quantum color, est*

Sensus
specificativus
et reduplicativus
particularis
reduplicantis

(1) *Enarrat. in Psalm. 102, n. 13.*